[2019] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 304

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸ਼ਤਰੰਜ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ

ਬਨਾਮ

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2019 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 5654)

29 ਜੁਲਾਈ, 2019

[ਡਾ. ਧਨੰਜਯ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਬੈਨਰਜੀ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ – ਅਨੁਛੇਦ 226 – ਧਿਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਏ ਨਿੱਜੀ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ - ਜੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇ - ਦੂਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਤਰੰਜ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਅਥਾਰਟੀ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਤੀਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ - ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਮੁੱਢਲਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ ਕਿ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 (ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ - ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ: ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ - ਇਸ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ - ਜੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੇਨਈ ਵਿਖੇ

ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰੇਗੀ - ਇਸ ਲਈ, ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ (ਭਾਵ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗੇ ਗਏ ਮੌਜੂਦਾ ਉਪਾਅ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ - ਇੱਕ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਪਾਅ, ਚਾਹੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ - ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ - ਇਹ ਕੇਸ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਹਰੇਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੜਤਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਰੱਖਿਆ ਹੈ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਫਾਈਲ ਵਿੱਚ ਬਹਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1860 ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਅਨੁਛੇਦ 226- ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ - ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਤਹਿਤ - ਅਜਿਹੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ - ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ - ਇੰਡੀਅਨ ਕੰਟਰੈਕਟ ਐਕਟ, 1872 - ਧਾਰਾ 28.

ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮੈਂਬਰ ਸੀ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਤਰੰਜ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਅਥਾਰਟੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਤੀਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਮੁੱਢਲਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ (ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ.

ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ,

ਮੰਨਿਆ : 1.1 ਧਿਰਾਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਐਕਟ 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 28 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ

ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ। ਧਿਰਾਂ ਸਮਝੌਤੇ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਜਿਸ ਕੋਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੋਲ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

XXXXXX

ਧਾਰਾ 21 ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੋਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਧਾਰਾ 21 A B C ਲੈਮਿਨਾਰਟ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪਾਰਸ 8-10] [311-F; 312-A, F-G; 313-A]

1.2 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 (1) ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 226(1) ਦੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ "ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ" ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰ

ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂਤ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸਵੈ-ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸਹਾਰਾ ਬਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ

ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। (ਪਾਰਸ 11-13) [313-ਬੀ-ਸੀ, ਜੀ; 314-ਡੀ-ਐਫ]

XXXXXX

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸ਼ਤਰੰਜ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ 307

1.3 ਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ (ਭਾਵ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗੇ ਗਏ ਮੌਜੂਦਾ ਉਪਾਅ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਢੁਕਵੀਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਵਿਕਲਪਕ ਫੋਰਮਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਜਿੱਥੇ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਰੇਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੜਤਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ.

XXXXXX

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੋਰਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਨਿਰਭਰਤਾ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ 2017 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 7770 ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਫਾਈਲ ਵਿੱਚ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਪਾਰਸ 15, 17, 18, 21 ਅਤੇ 25-27) [316-C-F; 317-G-H; 319-C-H; 320-A]

A B C ਲੈਮਿਨਾਰਟ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ A.P ਏਜੰਸੀਆਂ, ਸਲੇਮ **(1989) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 163: [1989] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1 - ਵਿਲੱਖਣ.**

ਏ .ਵੀ ਵੈਂਕਟੇਸ਼ਵਰਨ, ਕਸਟਮ ਕਲੈਕਟਰ, ਬੰਬਈ ਬਨਾਮ ਰਾਮਚੰਦ ਸ਼ੋਭਰਾਜ ਵਾਧਵਾਨੀ **[1962] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 753;** ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂਹ **[1958] ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 595- ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।**

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਖੰਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਕਮਲ ਸਵਰੂਪ ਟੰਡਨ **(2008) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 41: [2008] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 887;** ਮਿਨਰਵਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 625: [1981] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 206**; ਐਲ ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(1997) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 261: [1997] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1186;** ਸੰਗਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਕੋਟਾ **[1955] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1;** ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਟੇਟ ਸਪਿਨਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਆਰ ਐਸ ਪਾਂਡੇ **(2005) 8 ਐਸ.ਸੀ..ਸੀ 264: [2005] 3 supp ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 603;** ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਮੁਸਲਿਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਨਾਮ ਵਿਨੈ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ **(1994) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 710 - ਨਿਰਭਰ.**

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ

[1989] 2 ਐਸਸੀਆਰ 1	ਵਿਲੱਖਣ	ਪੈਰਾ 9
[2008] 1 ਐਸਸੀਆਰ 887	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 11
(1962) 1 ਐਸਸੀਆਰ 753	ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 12

[1981] 1 ਐਸਸੀਆਰ 206	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 14
[1997] 2 ਐਸਸੀਆਰ 1186	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 14
[1955] 2 ਐਸਸੀਆਰ 1	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 15
[2005] 3 ਬੇਨਤੀ ਐਸਸੀਆਰ 603	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 19
[1958] ਐਸਸੀਆਰ 595	ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 20
(1994) 4 ਐਸਸੀਸੀ 710	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 25

XXXXXX

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸ਼ਤਰੰਜ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ 309

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2019 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 5654

2017 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 7770 ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 25.09.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਲੋਂ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਵਿਨੈ ਨਵਰੇ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੀਲਾ ਗੋਖਲੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਗਰਵਾਲ, ਅਕਸ਼ਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕਾਮਾਕਸ਼ੀ ਐਸ .ਮਹਿਲਵਾਲ, ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਐਡਵੋਕੇਟ ਕੇ.ਐਮ ਨਟਰਾਜ, ਏ.ਐਸ.ਜੀ, ਪਾਰਸ ਕੁਹਾੜ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਲਕਾ ਅਗਰਵਾਲ, ਆਰ. ਆਰ ਰਾਜੇਸ਼, ਅਰੁਣ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ, ਰਾਜ ਬਹਾਦਰ ਯਾਦਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਲਿਨੀ ਕੌਲ, ਸ਼ਿਵਾਨੰਦਰਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਦਿਤੀ, ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ।

ਡਾ. ਧਨੰਜੈ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.

1. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਸਮਝੌਤਾ, ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2 ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

"21. ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੋਰਸ

(i) ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰੇਗੀ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰੇਗੀ।

(ii) ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਾ/ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੇਵਲ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿੱਥੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸ਼ਤਰੰਜ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਰਜਿਸਟਰਡ ਦਫਤਰ ਸਥਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸ਼ਤਰੰਜ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਕੱਤਰੇਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

3. ਦੂਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸ਼ਤਰੰਜ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਸੋਸਾਇਟੀਜ਼ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ 18601 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ

ਸ਼ਤਰੰਜ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਾਸਨ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ 1860 ਦੇ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ ਹੈ ਅਤੇ 1978 ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾ ਐਫੀਲੀਏਟਿਡ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। 25 ਦਸੰਬਰ 2016 ਨੂੰ, ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਰਿੱਟ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤੀਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

---

[1]"1860 ਦਾ ਐਕਟ"

XXXXXX

4. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਮੁੱਢਲਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"... ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ/ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਵਿਨੈ ਨਵਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

(i) ਅਨੁਛੇਦ 226 ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ;

(ii) ਧਿਰਾਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੀਆਂ;

(iii) ਕੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ

(iv) ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

XXXXXX

6. ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਐਮ. ਨਟਰਾਜ, ਵਿਦਵਾਨ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ:

(i) ਅਨੁਛੇਦ 226 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ;

(ii) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਹ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ; ਅਤੇ

(iii) ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸੀਮਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

7. ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਸ ਕੁਹਾੜ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਧਿਰਾਂ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

8. ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਨਿੱਜੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 21 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਅਗਲੇਰੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

9. ਇਹ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਐਕਟ 18722 ਦੀ ਧਾਰਾ 28 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ **ਏ. ਬੀ .ਸੀ ਲੈਮਿਨਾਰਟ (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਏ ਪੀ ਏਜੰਸੀਆਂ, ਸਲੇਮ 3, ("ਏ.. ਬੀ ਸੀ ਲੈਮਿਨਾਰਟ") ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ** ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:

---

2 **ਸੈਕਸ਼ਨ 28. ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਸਮਝੌਤੇ, ਰੱਦ** - ਹਰ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ, - (a) ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਮ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ

ਦੁਆਰਾ, ਜਾਂ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ।

XXXXXX

"16. ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜਾਂ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, **ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਹੋਰ**

ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ, ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜੇ ਉਹ ਜਿਸ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਏ .ਬੀ .ਸੀ ਲੈਮਿਨਾਰਟ **ਦੇ ਫੈਸਲੇ** ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।[4]

10. ਧਿਰਾਂ ਸਮਝੌਤੇ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਜਿਸ ਕੋਲ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੋਲ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਧਾਰਾ 21 ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਕੋਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਧਾਰਾ 21 **ਏ. ਬੀ. ਸੀ ਲੈਮਿਨਾਰਟ** ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।ਹਾਲਾਂਕਿ, **ਏ. ਬੀ. ਸੀ ਲੈਮਿਨਾਰਟ** ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਇੱਕ ਮੂਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਆਮ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਰਤਮਾਨ ਕੇਸ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ

ਖੜਕਾਇਆ। ਦੂਜਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਧਾਰਾ 21'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

---

[3] (1989) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 163

[4] ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਪੈਟਰੋਲ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ (2009) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 107; ਇੰਟਰਗਲੋਬ ਏਵੀਏਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਐਨ ਸਚਿਦਾਨੰਦ (2011) 7 ਐਸ..ਸੀ.ਸੀ 463

XXXXXX

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸ਼ਤਰੰਜ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [ਡਾ ਧਨੰਜੈ ਵਾਈ ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.] 313

11. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 (1) ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।ਅਨੁਛੇਦ 226 (1) ਦਾ ਪਾਠ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਵਿੱਚ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ "ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ" ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਲਾਰਡ ਕੋਕ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"ਕਿੰਗਜ਼ ਬੈਂਚ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰਾਂ [...] ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਕਰਨ, ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ, ਜਾਂ ਧੜੇਬੰਦੀ, ਵਿਵਾਦ, ਬਹਿਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਗਲਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਣਾ; ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਗਲਤ ਜਾਂ ਸੱਟ, ਜਨਤਕ ਜਾਂ ਨਿੱਜੀ, ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਪਰ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ

ਲਾਰਡ ਕੋਕ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ **ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਟੇਟ ਸ਼ੂਗਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਕਮਲ ਸਵਰੂਪ ਟੰਡਨ 7 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ** ਕਿਹਾ ਕਿ:

“35... ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਬਰਾਬਰ ਅਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ "ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ" ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

12. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। **ਬੰਬਈ ਦੇ ਕਸਟਮ ਕੁਲੈਕਟਰ ਏ ਵੀ ਵੈਂਕਟੇਸ਼ਵਰਨ ਬਨਾਮ ਰਾਮਚੰਦ ਸ਼ੋਭਰਾਜ ਵਾਧਵਾਨੀ 8 ਮਾਮਲੇ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਵਰਤੀ

ਗਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਖਤਰੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ:

ਜੇਮਜ਼ ਬੈਗ ਦਾ ਕੇਸ (1572) 77 ਈ.ਆਰ 1271

[7] (2008) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 41

XXXXXX

"10... ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਹ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਲਾਈਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਲਚਕੀਲੇ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜੋ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ।

13. ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂਤ ਉਭਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਲੈਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸਵੈ-ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸਹਾਰਾ ਬਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।[9]

14. ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨਿਰੰਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। **ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਇੰਡੀਅਨ ਹਿਊਮ ਪਾਈਪ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ**, [10] ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਹੈ:

---

[8] (1962) 1 SCR 753

[9] ਮਿਨਰਵਾ ਮਿੱਲਜ਼ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (1980) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 625; ਐਲ ਚੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (1997) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 261

[10] (1977) 2 SCC 724

XXXXXX

"4... ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਜਾਂ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

15. ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। **ਸੰਗਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਚੋਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਕੋਟਾ** 11 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਲਈ ਅਪੀਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"14... ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖਤਿਆਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਵਿਵੇਕ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ**

ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ; ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ।

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਇਸ ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਜੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇੰਨੀ ਵਿਆਪਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਣ, ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਪੀਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰਾ ਦੇਵੇਗਾ।

XXXXXX

16. ਉਪਰੋਕਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਟਿੱਪਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ ਉਠਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ, ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਕਿਸੇ ਢੁਕਵੇਂ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਤ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ, ਤਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਮੌਜੂਦ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰੀਏ ਕਿ ਕੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਰੋਕ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ।

---

[11] (1955) 2 SCR 1

17. ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਚੇਨਈ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ (ਭਾਵ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਮੰਗੇ ਗਏ ਮੌਜੂਦਾ ਉਪਾਅ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਚੇਨਈ ਵਿਖੇ ਉਹੀ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

18. ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਢੁਕਵੀਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

19. ਇਹ ਸਮਝ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। **ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਟੇਟ ਸਪਿਨਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਆਰ ਐਸ ਪਾਂਡੇ 12 ਕੇਸ** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"11. ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਦੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ (42ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1976 ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੀਮਾ ਦਾ ਨਿਯਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੀਤੀ, ਸੁਵਿਧਾ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਸਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਹਤ ਦੇਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਹੈ।

[12] (2005) 8 SCC 264

XXXXXX

20. ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉੱਤਰ **ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂਹ**, 13 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਸਟਿਸ ਵਿਵੀਅਨ ਬੋਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ:

10. ਅਗਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੰਡਮਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਉੱਥੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਰਾਬਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਆਧਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ, ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਝੂਠ ਬੋਲੇਗਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਪੀਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. (ਹੈਲਸਬਰੀ ਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਤੀਜਾ ਸੰਸਕਰਣ, ਭਾਗ 11, ਪੰਨਾ 130 ਅਤੇ ਉਥੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕੇਸ). ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਉਪਾਅ ਹੈ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ

ਕਰ ਲੈਂਦੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਰਿੱਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲਾ ਇਹ ਨਿਯਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨੀਤੀ, ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਕੋਲ ਹੋਰ ਢੁਕਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਾਅ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

21. ਸਿਰਫ ਵਿਕਲਪਕ ਫੋਰਮਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਜਿੱਥੇ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

---

[13]1958 SCR 595

XXXXXX

22. ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 21 ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੋਕ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਖਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਕਲਪਕ ਢੁਕਵੇਂ ਉਪਾਅ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਕਾਰਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ

ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।[14] ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਇੱਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਅਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪਕ ਉਪਾਅ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਕੀ ਤੱਥ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰਕ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗਿਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੌਜੂਦਾ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

23. ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਮੁਸਲਿਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਨਾਮ ਵਿਨੈ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ **ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ**[15] ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਏ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਧਾਰਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"2. ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਠੇਕੇ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ, ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਚੋਲਗੀ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਕਲਕੱਤਾ ਅਧਾਰਤ ਫਰਮ ਸੀ, ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਥਿਰ ਸੀ।

---

[4]ਸੈਕਸ਼ਨ 9. ਅਦਾਲਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿਵਲ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਰੋਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ - ਅਦਾਲਤਾਂ (ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ) ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਸਿਵਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।[15]

[15] (1994) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 710

XXXXXX

24. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਨੂੰ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਨੇ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਅਦਾਲਤ

ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਕਈ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਸੀ ਕਿ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

25. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਤਹਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਰੇਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੜਤਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਛੱਡਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ।

26. ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਚੇਨਈ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੋਰਮ ਦੀ ਗੈਰ-ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰਾਏ ਜ਼ਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ

ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਬਾਰੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਅਤੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਤੇ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਨਿਰਭਰਤਾ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

XXXXXX

27. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 25 ਸਤੰਬਰ 2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ 2017 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 7770 ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਫਾਈਲ ਵਿੱਚ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਖ਼ਰਚਾ ਨਹੀਂ।

ਬਕਾਇਆ ਅਰਜ਼ੀਆਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ, ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi